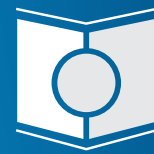

הדף היומי בהלכה

נדונים מרכזיים הנלמדים החודש במסגרת הדף היומי בהלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

גליון מס' 40 חודש טבת תשע"ז

החומר הנלמד בחודש טבת: סימן קפ"ד סעיף ה' עד סימן קצ"ז

החודש הזה לכם...

הזדמנות מיוחדת

הלכות ברכת המזון הנלמדות בימים אלו על ידי רבבות לומדי 'הדף היומי בהלכה', יש בהן כדי ללמד אותנו מוסר, דעת וחכמה.

בחודשים הקודמים כבר הובא בחלק זה של העלון, כמו גם במדורים האחרים, הנושא של עבודת הבורא התלויה באכילה. ציטטנו מפי ספרים ומפי סופרים שכאשר אדם נוהג בשלחנו את כל ההלכות הנדרשות, הרי הוא עובד את בורא באכילתו, וגם האכילה עצמה מתעלה ומקבלת תוקף של עבודת הקרבנות וקיום רצון ה'.

כי כך ברא הקדוש ברוך הוא את האדם, מלא בחסרונות ובהצטרפויות שונות, וכאשר האדם ממלא את הצטרפויותיו, כמו אכילת סעודה דרך משל, הרי הוא ממלא אחר רצון ה'. אם על אלו הוא מוסיף ברכה מעומק הלב, דברי שירות ותשבחות לבורא ברוך הוא, ותפילה לפני שוכן מרומים שימשיך לספק את הצטרפויותינו בהרחבה ובהרווחה, הרי הסעודה כולה קודש היא לה'.

לא פעם קורה שאנו שוקלים להימנע מנטילת ידיים לארוחה מסודרת, כדי שלא להתחייב בברכת המזון. אבל מי שבאמת משים על לבו את הדברים האמורים, וחושב על ההזדמנות הנפלאה שהוענקה לו לקיים מצווה חשובה כל כך, לא יכול למנוע את עצמו מאכילת הארוחות בזמן, שכן מכניסות הן אותו בנועם עול מצוות ברכת המזון.

אמור מעתה: הייתי רוצה לברך ברכת המזון פעמים רבות במהלך היום, אלא שאין עתותי בידי לאכול ארוחות רבות כל כך...

ויהי רצונך לשמור ולעשות, להלל ולשבח.

העורך

הגרש"ז אויערבך זצ"ל, עצר לפני שסיים את ברכת 'נודה לך', והיה נראה כמעמיק ומעיין בדבר מה, עד שחזר לברך מתחילת הברכה

הרב ישראל ליוש

אלו נמצאים במלחמה מתמדת, איבה לא פשטה שוכנת ביניהם, כי הרי מזונו של זה הוא אויבו של זה. אלא שישנה דרך להשכין שלום בין הניצים - אומר המגיד מדובנא - כאשר ידע האדם שכל מזונותיו של הגוף ניתנים לו מאת הקב"ה, יכיר בטובתו של הבורא ויודה לו על כך לפני האכילה ולאחריה, הרי שהמזון הגשמי יהפוך את תפקידו והוא יהיה סיבה טובה לעבודת ה', בשבח ובהודאה על רוב טובו הגדול עמו.

בימים אלו, בהם אנו עסוקים בלימוד הלכות ברכת המזון, כל נפשנו ומאוינו להודות לו ויתברך על רוב חסדו וטובו עמו, הזן ומפרנס מביצי כינים ועד קרני ראמים, ודאגתו הבלתי מוגבלת לצרכיהם של כל נברא ונברא, ראויה לברכה ותהילה. ואף אם נמלא פינו מלא שירה כים, אין אנו מספיקים להודות....

באחת הפעמים כאשר בירך הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל ברכת המזון, לפני שסיים את ברכת נודה לך, עצר קמעה והיה נראה כמעמיק ומעיין בדבר מה, ואז חזר שוב לברך מתחילת ברכת נודה לך. כאשר סיים לברך ברכת המזון, שאל אותו בנו על פשר הדבר, מה הניא אותו לחזור שוב על ברכת נודה לך? הבט! ענה לו אביו בחביבות 'אדם צריך להשתדל לברך ולהתפלל מתוך כוונה, אך קורה לפעמים שבלא משים הכוונה נעתקת מנו, אך - המשיך הגרש"ז - 'ברכת נודה לך היא הרי ברכת הודאה להי"ת על רוב טובו עמו, והודאה בלא כוונה... אינה הודאה!!'

מעשה באלמן שהיה לו בן יחיד מאשתו ע"ה. אהבו אביו עד מאוד ובו היה מוצא נוחם לצרתו. לימים נשא האב אשה שניה, אף היא אלמנה, ולה בת מבעלה הראשון. מרוב אהבתו של הבעל לבנו, היה חושד באשתו כי היא מעדיפה את בתה ודואגת לכל צרכיה על חשבון צרכיו של בנו, הוא טען כלפיה כי היא עסוקה בטובתה של בתו ואינה דואגת לצרכי מלבושו ומאכלו של בנו. האשה לעומת זאת טענה כך כלפי בעלה, היא חשה לדבריה כי הוא מאיר פנים לבנו ומפנק אותו, ואינו שת לבו כלל לבתה, שאף היא צריכה לתשומת הלב של דמותו האבהית.

דאגתם של ההורים, כל אחד לילדו, גרמו למדון בין הבעל והאשה, ואת מקום השלום והשלוה תפסו המתיתחות והאיבה.

לימים כאשר גדלו הילדים, החליטו ההורים כי הילדים מתאימים זה לזו, ובשעה טובה ומוצלחת הם נישאו והקימו בית נאמן לשמחת הוריהם.

שמחת הזוג הצעיר גדלה שבעתיים, כי בעטיה חזרו השלום והשלוה אף אל בית הוריהם, כי כעת כאשר הם היו יחד, הבן והבת, הרי הוריהם דאגו לשניהם כאחד, וכל אחד נהנה מדאגתו של השני, ואדרבה, ילדיהם שהיו קודם לכן סיבה לפירוד הלבבות ביניהם, היו מעתה סיבה טובה להידוק הקשר ולאיחוד הקרעים.

במשל זה המשיל המגיד מדובנא את מצוות ברכת המזון, הקב"ה ברא את האדם עם שני ניגודים: גוף ונשמה. הגוף הגשמי יזון ממנעמי העולם ומחמדויותו, ואילו הנשמה הרוחנית מוצאת את סיפוקה בתורה ובמצוות, בני זוג

בכל מקום ובכל זמן

קו השיעורים של 'דרשו'

077-261-3337

לשמיעת שיעורי הדף היומי בהלכה הקישור 3
משך שיעור יומי כ-5 דקות

מצטרפים ללימוד
'הדף היומי בהלכה'

קניין תורה, דף היומי בבלי: בבא מציעא דף ק"ה - בבא בתרא דף ט"ז
קניין משניות: אהלות פרק משנה ט' ט"ז - פרק י"ב משנה ג'
דף היומי בהלכה: סימן קפ"ד סעיף ה' עד סימן קצ"ז
מוסר: אהבת חסד חלק ב' פרק י"ז "איתא באבות" עד פרק כ"ד "וכמה יש"
המבחינים יערכו במוקדי הבחינה של 'דרשו' בערש"ק פרשת בשלח - י"ד בשבט. מבחינים על תוכנית דף היומי בהלכה בלבד יערכו גם במוקדי 'דרשו' בכלל, ביום חמישי י"ג בשבט.

הסוגיא המרכזית

נידונים מרכזיים הנלמדים
ב'דף היומי בהלכה' החדש*

היוצא מחדר לחדר או למטבח, האם נחשב בזמנינו כהפסק באמצע הסעודה? היוצא למרפסת שאינה מקורה או לחצר פרטית היוצאת מהבית, האם נחשב כהפסק באמצע הסעודה? היוצא מביתו לחדר המדרגות, וכן היוצא מחדר לחדר בבנין פנימיה, האם נחשב הפסק בסעודה? המוצץ סוכריה בפיו והולך ממקום למקום, האם צריך לברך בכל פעם שמשנה מקומו? בעל הבית שחשב שהסתיימה הסעודה, ולא ידע שמגישים עוד מאכלים, האם נחשב כסילוק דעת מהסעודה? סכין שאינה עשויה מברזל, האם יש לכסותה בשעת ברכת המזון?

מ"מ נחשב לשינוי מקום, וכן דעת הגר"ש וואזנר (שערי הברכה פ"ט הע"כ).

ולענין חדרים שונים בבנין של פנימיה, הסתפק הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא) אם נחשב הדבר כשני חדרים באותו הבית, או שמא נחשבים כשני בתים. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה טז) כתב שאף היוצא מדירה אחת דרך חדר המדרגות לדירה של אחרים בקומה אחרת, נחשב רק כיוצא מחדר לחדר, הואיל ושתיהן תחת קורת גג אחד.

ולגבי היוצא מדירתו לחדר המדרגות, דעת הגר"ש איוערבך (שבות יצחק שם) שיש להקל בדבר להחשיבו כיוצא מחדר לחדר, כיון שחדר המדרגות שייך גם לו. וכן כתב הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד פ"ה ע"א). אכן דעת הגר"ש וואזנר (שם הע"כ) שיציאה לחדר המדרגות נחשבת כשינוי מקום, הואיל והיא רשות אחרת. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם) והגר"ח"פ שיינברג (צ"ח שם, חידושי בתרא). אלא שאם יוצא לחדר המדרגות במקום הסמוך לפתח הבית ומיוחד לשימוש, דעת הגר"ש אלישיב (שם) שאינו נחשב כשינוי מקום.

המוצץ סוכריה בפיו והולך ממקום למקום, האם צריך לברך בכל פעם שמשנה מקומו?

בהלכה זו של היוצא ממקום למקום שנחשב כהפסק באכילה, הביא המשנ"ב (סימן קע"ח ט"ז) את דברי הח"י אדם שכתב, שאף האוחז את הפרי ודבר המאכל והולך ואוכל, יש בו משום שינוי מקום, אם יצא ממקומו הראשון שקבע שם לאכול מתחילה, ולא היה דעתו מתחילה לזה, דכל פתיחה ופתיחה הוא דבר אחר.

ודין זה, ששינוי מקום מחייב ברכה כשהולך ואוכל, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' טז) שהינו דוקא כשמפסיק באמצע האכילה בשיעור יותר מכדי דיבור, אבל אם מפסיק פחות מזה, יכול לאכול את כל אותו הפרי [שעליו בירך בביתו] בלא ברכה נוספת, והרצאה להקל ולאכול בלא הפסק גם את שאר הדברים שהכין לאכול [שנתכוון לפוטרום בברכה שבירך על הפרי הראשון וכדו'] בלא ברכה אחרת, רשאי, אף שבזה יש מקום לאסור לכמה שיטות.

וכן לגבי האוכל סוכריה ויוצא ממקומו למקום אחר, דעת הגר"ש איוערבך (ישורון חט"ו ע"ב קסד) שכל זמן שהסוכריה עדיין נמצאת בתוך פיו אין בזה משום שינוי מקום, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (שם) ונקט שבזה לכולי עלמא אין נחשב לשינוי מקום. וכן דקדק הגר"ש שבדרון (בהגהות על הדעת תורה כא) מלשון הח"י אדם שהביאו המשנ"ב 'דכל פתיחה ופתיחה הוא דבר אחר', שמשמע שאם נמצא המאכל בפיו כל הזמן, אין בזה חיסרון של שינוי מקום [ובדעת תורה שם הסתפק בזה המהר"ש"ם]. אמנם דעת הח"ז"א (ארחות רבנו ח"ג ע"ב רכ, שבות יצחק נר שבת פ"ב סי' ד ס"ק ז) שבשעה שיוצא החוצה, יוציא את הסוכריה מפיו ויברך עליה שוב.

וכל זה בקבע מקום אכילה ושינה במקומו בעוד האוכל בידו, אבל בהולך בדרך ואוכל, פסק השו"ע (שם סעיף ד) שאין אצלם שינוי מקום, וכפי שכתב המשנ"ב (ס"ק מב) שכיון שלא קבעו עצמם לכתחילה במקום מסוים רק לילך ולאכל, לכ"ע אין נחשבים כעוקרים ממקומם.

בסעודת פת, מודים שלענין מי שאכל פירות או שתה שאר משקים כך הוא הדין. ובין ופירות משבעת המינים ראה סעיף ה ובמשנ"ב שם].

וכתב המשנ"ב (שם) בכונת דברי הרמ"א 'הוא שיהיו שני המקומות באותו בית', היינו תחת גג אחד.

ולדבריו יש לדון בדבר המצוי מאד בהרבה בתים, שיש מרפסת שאינה מקורה היוצאת מחדר האחרים [סלון], האם כיון שהוא לא תחת קורת גג אחת, יחשב כאינו באותו בית?

וכבר דנו בזה גדולי הפוסקים, דעת הגר"ש איוערבך (שבות יצחק נר שבת פ"ב סי' ד ס"ק ג) והגר"ח"פ שיינברג (צ"ח אהל ברך ע"ב תמו ס"ק א) שמרפסת שאינה מקורה אפילו שאין לה גג נחשבת כחלק מהבית, ודינה כמחדר לחדר, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ב תשובה טז). מאידך דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם) שהליכה למרפסת שאינה מקורה נחשבת כשינוי מקום. והגר"נ קרליץ (חוט שני ברכות ע"ב קעב) נשאר בזה בספק.

ומרפסת שחלקה מקורה וחלקה לא, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שאין ההליכה מהחלק המקורה לחלק שאינו מקורה נחשבת שינוי מקום, שהרי המרפסת כולה מקום אחד הוא.

והיוצא לחצר פרטית שאינה מקורה, דעת הגר"ש אלישיב (שם) והגר"ח"פ שיינברג (צ"ח שם ס"ק ב) שנחשב הדבר שינוי מקום. אכן, לדעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ז ע"ב לד) בין מרפסת שאינה מקורה ובין חצר אינן נחשבות כבית אחר אלא דינן כחדר אחר באותו הבית הואיל והרשות אחת הן עם הבית.

והיוצא מביתו לסוכה, כתב לקמן (סי' רע"ג ס"ה) לגבי קידוש, שאם הסוכה בתוך הבית, שהוסר הייעוץ ואין הפסק ביניהם במחיצה אחרת אלא במחיצת הסוכה, הרי זה נחשב שהסוכה היא חלק מן הבית, ואין זה נחשב שינוי מקום. אבל אם הסוכה עשויה מחוץ לבית ומחיצות הבית מפסיקות ביניהם, הרי זה נחשב כשינוי מקום מחדר לחדר. וכן לגבי שינוי מקום בברכה, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם ס"ק ד) שאם יש ביניהם קירוי של יריעת בד"ב ככך שלא יחשב הדבר שינוי מקום מבית לבית, אך אם יש הפסק של שלשה טפחים בלא גג בין הבית לסוכה, נחשב הדבר כשינוי מקום מבית לבית.

היוצא מביתו לחדר המדרגות, וכן היוצא מחדר לחדר בבנין פנימיה, האם נחשב הפסק בסעודה?

בהלכה זו שכתבנו שאם דעתו לכתחילה לצאת למקום אחר, אינו נחשב הפסק, והוא שיהיו שני המקומות באותו בית, הוסיף המשנ"ב (ס"ק יב) שאף מבית לעליה, נחשב כבית אחד באם הם תחת גג אחד.

נדון נוסף יש בהלכה זו, בבית אחד תחת קורת גג אחת אבל שגרים בו שני אנשים, וכגון בבנין דירות וכדו' [פנימיה], האם יהיה מותר לעבור באמצע הסעודה מדירה לדירה?

אכן מצינו שדן הגר"ש איוערבך (ששי"כ פ"ד הע"כ) לענין קידוש, שאם החדר השני שייך לאדם אחר שנראה שנחשב הדבר כבית אחר. ואף אם נתן לו אותו אדם רשות להשתמש בחדר זה, גם כן יש להסתפק שמא נחשב הדבר כבית אחר. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק נר שבת פ"ב סי' ד ס"ק ב) למעשה, שהיוצא מביתו לבית חבירו, אף אם שני הבתים נמצאים תחת קורת גג אחת,

היוצא מחדר לחדר או למטבח, האם נחשב בזמנינו כהפסק באכילה?

האוכל בבית אחד סעודת פת ובאמצע חך בדעתו להמשיך סעודתו בבית אחר, נחלקו השו"ע והרמ"א (ס"ו קע"ח סעיף א, ב) בדין, האם צריך לברך ברכת המזון על מה שאכל בבית הראשון וכן לשוב לברך 'המוציא' על מה שאכל בבית השני, והביא המשנ"ב (ס"ק לג) את מסקנת הפוסקים, שלכל הדעות הרוצה לצאת ממקומו, לכתחילה צריך לברך במקומו הראשון על מה שאכל, ורק לאחר מכן יצא לאכול בבית השני [ולברך שוב], ובדיעבד שכבר יצא בלי לברך, אינו מברך כלל, שגם שם מקומו הוא, אמנם אם היה בדעתו בשעת ברכת 'המוציא' לאכול גם בבית השני שאז נחשבים שני הבתים למקומו, מותר לכתחילה לצאת בלא לברך אף לדעת הרמ"א, וכן הוא המנהג.

ובמשנ"ב (ס"ק א) כתב שהלכה זו, היא גם בהולך מחדר לחדר באותו בית, אם לא שהיה דעתו מתחילה לשנות לחדר אחר.

אמנם למעשה מסיק הביה"ל (ס"ו ד"ה בבית), שאף על פי שראוי ונכון לחוש לכתחילה לדעת האחרונים שאין להיכנס באמצע האכילה אפילו מחדר לחדר, אם לא שהיתה דעתו לזה מתחילה בשעת הברכה, מ"מ הנהוג להקל בזה אין לחמוט בידו משום שיש לו על מי לסמוך, ועל כל פנים בדיעבד בוודאי אין להצריך ברכה בכי האי גוונא, משום שזה ספק, וספק ברכות להקל.

ובזמנינו, שמצוי שיוצאים מחדר לחדר באמצע האכילה, דעת הגר"ש איוערבך (משנ"ב ביצחק יקרא, שבות יצחק נר שבת פ"ב סי' ד ס"ק א) שאין צריך להקפיד שלא לשנות מקום וללכת לחדרים אחרים באותו בית, מפני שאף אם לא חשב על כך במפורש בעת הברכה, הרי הוא כמי שחשב. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם) שאין צריך להקפיד שלא לצאת לחדרים, ואפילו יציאה לחדר שאין נוהגים לאכול בו, כגון בית הכסא, אינה נחשבת שינוי מקום כיון שהכל בית אחד. וכן דעת הגר"ח"פ שיינברג (צ"ח אהל ברך ע"ב תמו ס"ק ה) שכל יציאה למקום שרגיל אדם ללכת אליו באמצע סעודתו, כגון בית הכסא או מטבח, או אשה לחדר התינוק, אינה נחשבת כשינוי מקום, וכפי שביאר במקום אחר (חידושי בתרא על ס"ק כ), שבכל אופן שרגילותו בכך הרי הוא כמכונן לכך בפירוש.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה, על סי' זה) כתב לגבי הליכה למטבח לצורך הבאת מאכלים, שדוקא בזמנם שהיו הסועדים מסובים במקומותיהם, והיה השמש עומד עליהם לשרתם, אם היה אחד מן המסובים קם ממסבתו ויוצא היה נחשב הדבר כהפסק, אבל בזמנינו שאין שמש, ובעל הבית או אחד המסובים עומדים ומשמשים את שאר הסועדים, אפשר שאינו נחשב הפסק.

היוצא למרפסת שאינה מקורה או לחצר פרטית היוצאת מהבית, האם נחשב כהפסק באמצע הסעודה?

שיטת השו"ע (סעיף א) שאין לצאת מביתו באמצע הסעודה, ואם יצא אף שחזר למקומו, נחשב כהפסק וצריך ברכה אחרונה על מה שאכל וברכה ראשונה על מה שממשיך לאכול, והוסיף הרמ"א בדעת השו"ע שאם היה בדעתו לכתחילה לצאת לחדר אחר, לא נקרא שינוי מקום, והוא שיהיו שני המקומות באותו בית [והוסיף המשנ"ב (ס"ק ב) שאף לדעת החולקים על השו"ע

* הנושאים המובאים במדור זה מקורם במ"ב מהדורת דרוש בסימנים אלו, ולהלכה למעשה יש לעיין במקורות.

הסכנה הגדולה בסכין שאינו מסוכן

לאור החסידות

בעל הבית שחשב שהסתיימה הסעודה, ולא ידע שמגישים עוד מאכלים, האם נחשב כסילוק דעת מהסעודה?

**איתא בשו"ע סימן קפ"ח סעיף ד':
נוסח ברכה זו פותח בה רחם ה' אלקינו... וחותרם בה בונה ירושלים וכו'**

הנה נוסח הברכה השלישית של ברכת המזון צריך ביאור, שהרי הברכה נפתחת בבקשת רחמים על ישראל ועל עיר הקודש ועל מלכות בית דוד וכו', ולאחר הבקשות הללו עוברים לבקש על צרכים גשמיים, על פרנסה והרווחה, שלא נצטרך לידי מתנת בשר ודם ולידי הלוואתם, וצריך ביאור מה עניין זה אצל זה.

שמעתי אומרים מפי ספרים ומפי סופרים שיש בעניין זה שני מהלכים: מהלך אחד הוא שכאשר תבוא הגאולה ויבנה הבית, שוב לא יחסר לנו דבר ותהיה הפרנסה ברווח לכולם וממילא עניין אחד הם.

ויש שמבארים נוסח זה שמטרתו להרבות רחמים, שהלא פותחים אנו בבקשת רחמים על כלל ישראל ועל ירושלים, וכשאנו עוברים לעסוק לפתע בנושאים גשמיים אנו מזכירים לפנינו כביכול: ראה עד כמה שפל הוא מצבנו, שמסוגלים אנו לערב בחדא מחתא שני עניינים מנוגדים כל כך, בקשה על הגאולה ועל ריבוי כבוד שמיים בעולם, לצד בקשה על צרכים הגשמיים. ואם כה שפל הוא מצבנו, עשה למענך ולמעננו ומבור גלות דלינו והעלינו במהרה, ועל זה אנו חותמים "ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו".

וכעניין זה שמעתי שהיו אומרים בשם המשפיע הנודע המהרצ"מ זילברברג שליט"א, ששאל על מה שנזכר בשו"ע בסימן ק"פ ובמשנה ברורה שם, שבשעה שאומרים ברכה זו יש לכסות את הסכין, וחד מתרי טעמי שנתנו בה הוא שפעם היה אחד שביקר וסכין על שלחנו, וכשהגיע לברכה זו תקע הסכין בבטנו וכו'.

ולכאורה יש להבין מדוע אנו נזהרים בכך עד היום, כשגלוי וידוע שאין בימינו וגם לא בדורות הקודמים אפילו לא אחד שמרגיש צער גדול כל כך על חורבן בית המקדש עד שיגיע למצב כזה, ואם כן למה לנו להזהיר בסכנה שאין בה לכאורה ממש?

אלא התשובה היא שדווקא בשל כך אנחנו מכסים את הסכין כדי להזכיר לעצמנו ולהזכיר לפני בוראנו, שפעם עוד היו אנשים שצער החורבן נגע אליהם כל כך, ואנו אנא אנו באים שאין בנו ידע מה היה ערכו של בית המקדש, ועד כמה שפל מצבנו בגלות המר הזו, ובעצם הזיכרון ועל המצב השפל הזה אנו אומרים בתחינה ובעניינים נשואות למרום: "רחם נא ה' אלוקינו על ישראל עמך".

הלכה ידועה היא, מה שפסק השו"ע (סימן קעט סעיף ב) שהסומך על שלחן אחרים, אפילו חשב שנגמרה הסעודה ואמר 'הב לן ונברך', לא היו היסח הדעת, עד שיאמר בעל הבית, והטעם כתב המש"ב (סי' י) כי סומך דעתו על דעת בעל הבית אולי ירצה להמשיך ולאכול עמו.

ואם טעה בעל הבית בעצמו והיה סבור שאין כבר מה לאכול ואחר כך נודע לו שיש עוד מאכלים, כתב הערוך השלחן (סי' י) שנחשב היסח הדעת בטעות, ואין זה כסילוק מן הסעודה, שהרי מטעם זה אין אמירת האורח חשובה כלום מפני שסומך על שולחנו של בעל הבית ואינו יודע אם נגמרה הסעודה, ואם כן גם בבעל הבית כן הוא. ובשו"ת רב פעלים (אורח ח"ב סי' לד) כתב שדבר זה תלוי במחלוקת. אכן לענין מי שהסיח דעת מאכילה משום שחשב שצריך לצאת ושוב אמרו לו שאינו צריך, כתב החיי אדם (כלל נט סי' ט"ח, וכלל מט סי' ד) שאף שהסיח דעת בטעות, נחשב הדבר להיסח הדעת.

ואדם האוכל בביתו, כתב הא"א (בוטשאטש) שיתכן שנחשב כאורח לגבי אשתו, כיון שהיא זו שמכינה את המאכלים. וכן דעת הגר"ח שיינברג (חידושי בתרא) שגם בעל הבית תלוי בדעת אשתו, שפעמים שאינו יודע שהכינה מאכל נוסף, ומסתמא דעתו לאכול ממה שהכינה כדי שלא לצער.

אמנם הפמ"ג (א"א סי' ג) כתב, שלדעתו היה נראה שרק אדם בביתו נחשב כבעל הבית לענין היסח דעת של אורח, משום שאצלו שייך 'כל שאומר לך בעל הבית עשה', היינו שאם יאמר בעה"ב לאורח לאכול עוד צריך לעשות כדבריו, וכמו שמבאר בט"ז (סימן קע סעי' ג) ולכן אין האורח מסיח דעתו, אבל מי שהזמין את חברו לסעוד עמו במלון, אפשר שאינו נחשב כבעל הבית לענין זה. ועל פי דבריו כתב בדעת תורה שמי שסומך על שולחן אשתו העוסקת בהגשת המאכלים, אינו נחשב כסומך על שולחן בעל הבית, ואם אמר 'הב לן ונברך' נחשב להיסח הדעת. וכן כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' טו) שאמירת בעל הבית 'הב לן ונברך' נחשבת כהיסח הדעת אף אם אשתו מגישה את המאכלים.

סכין שאינה עשויה מברזל, האם יש לכסותה בשעת ברכת המזון?

נהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, כך פסק השו"ע (סימן קפ סעיף ה).

והביא במש"ב (סי' יא) שני טעמים בשם הבי"א. א. שברזל מקצר ימיו האדם, ואינו בדין שיהיה מונח על השלחן שדומה למזבח שמאריך ימיו של האדם, ועל כן אחר גמר אכילתו ורוצה לברך ברכת המזון מכסה הסכין. ב. לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת 'בונה ירושלים', וזכר בחורבן הבית, ותקע סכין בבטנו.

ולגבי סכין שאינה עשויה מברזל, כתב המג"א (סי' ד) שאם הטעם שצריך לכסותה הוא משום שברזל מקצר חיים, אם כן ההקפדה היא דוקא על סכין העשויה מברזל ולא על סכין העשויה ממתכת אחרת [שלשון הפסוק (דברים פכ"ז פס' ה) "לא תניף עליהם ברזל"]. והפמ"ג (א"א סט) הסתפק אם האיסור במזבח הוא דווקא בברזל [וראה תהלה לדוד (סי' ב) ושו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה על סי' זה) שהביאו דעות הראשונים בזה] והוסיף, שלפי הטעם השני בודאי אין חילוק בין ברזל לשאר מיני מתכות, כל שיכול להמית בו את עצמו [ולכאורה לפי כל הדעות, סכין חד פעמית העשויה מפלסטיק, אינה בכלל זה].

וסכין שאינה מיועדת לחיתוך אלא למריחת ממרחים בלבד, דעת הגר"ח פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' פ אות לה) שאין צריך לכסותה, משום שרק ממרחת ואינה חותכת כלל, וכן דעת הגר"ח שיינברג (חידושי בתרא). מאידך, דעת הגר"ח קרליץ (חוט שני שבת ח"ג עמ' רכו) שצריך לכסותה, כיון שנקראת סכין.

ודין כיוסי הסכין, כתב הטהרת השלחן (הובא בקובץ מפרשים בשו"ע מהד' מכו ירושלים) שנוהג אף בברכת 'מעין שלש', שהרי מזכירים בה את בני ירושלים, מאידך, הא"א (בוטשאטש) ושו"ת שלמת חיים (סי' קפז) כתבו שדין זה אינו נוהג אלא בברכת המזון ולא במעין שלש, ופוק חזי מה עמא דבר.

"הנוהגים במעשר וחומש מכל מה שיריחו, גדול הרבה צדקתם יותר מאותם שנותנים סתם צדקה, אפילו אם יתנו כמותם"

"מהתקנה שהתקינו חז"ל (שהמבזבז לצדקה אל יבזבז יותר מן החומש), אנו יכולין להתבונן, כמה יש לו לאדם לחוס על ממונו, שלא לפזר אותם לענייני הבל. ומה בדברים העומדים ברומו של עולם כענין צדקה ושאר צרכי מצות, שהם חיוני של אדם והצלתו מן היסורין בעולם הזה ובעולם הבא, הזהירו שיחוס על ממונו, ולא יפזרם ביותר, כדי שלא יבוא לעני, אף דבזה לפעמים יחול רחמיו של השם יתברך עליו לעשות עמו עבור זה למעלה מדרך הטבע; על אחת כמה וכמה יש לו לאדם להיות זהיר, שלא לפזר ממונו לענין ריק של כבוד המדמה, הינו להתלבש במלבושי רקמה, ולדור בהיכלי כבוד, ולהשתמש בריבוי המשרתים ובכלים היותר יקרים, שכל זה מכלה ממונו של אדם בזמן קצר, ומביאו לידי עני, ולבסוף לידי גזל גם כן, שמפקר אצלו ממונו אחרים מפני רב דחק ועני".

ובהמשך הדברים כתב שהמפזר ממונו על דברי הבל, בני ביתו סבורים שהוא עשיר גדול "ועל זה הסמך הם מפרזין עוד את נכסיו ביותר על כל ענייני הבל, עד שמתדלדל לגמרי. ופתאום נתגלה שברו לכל, עד שנוגע ממש לבסוף לפקוח נפש לו ולכל אנשי ביתו מגדל הצער והכלמה מכל בעלי החוב שסבבוהו וכתרוהו מכל עבריו. ותחת השמחה הרגעית של כח הדמיון, שרמה אותם בתחילה, יש להם שברון וכאב לב מושך עדן ועדנין. על כן החכם עיניו בראשו, שלא לכולות ממונו בענייני הבל וריק, כי אם בעניינים הכרחיים ובענייני צדקה וחסד, ואז טוב לו".

(אהבת חסד ח"ב פרק כ" סעיף ה')

"עוד אמרתי הודיע דבר אחד, שהנוהגים במעשר וחומש מכל מה שיריחו, גדול הרבה צדקתם יותר מאותם שנותנים סתם צדקה, אפילו אם יתנו כמותם. מפני שאלו הנותנים סתם צדקה - יש להם רק מצות צדקה, אבל העסק שלהם - אין בו יתרון על זולתם; מה שאין כן, אלו שעסקם משתף גם לגבוה, העסק גופא - יש בו יתרון גדול, שהוא עסק שיש בו מצוה, ובפרט אם בעת שקבל על עצמו מצות מעשר וחומש, חשב אז כדי שכל פעולותיו יהיה בהם חלק לה' - מה יפה חלקו, ומה נעים גורלו".

(שם, שם, סעיף ו')

החזק במוסר

מענייני לימוד המוסר בדף היומי בהלכה

להידודי שמעתתא... עיון בדבר הלכה

להוציא אחרים בלשון שאינם מבינים

כתב הביה"ל (סי' קפ"ה ס"ג ד"ה יש) דהקשה המג"א מדוע כתב השו"ע את הדין שבעה"ב המברך לבניו ואשתו צריך לברך בקול רם כדי שיצאו בברכתו, בשם 'ש מי שאומר', והרי הוא דין פשוט שצריך שישמעו את הברכה שבה הם יוצאים? וכתב הביה"ל שהתירוץ הוא כדברי הברכ"י ונהר שלום, שדעה זו ס"ל שיכול להוציאם אפילו אם אינם מבינים הלשון, והמחבר ס"ל להחמיר בכך מעיקר הדין, ולכן כתב רק בשם 'ש מי שאומר' ועכ"פ העתיקו משום דעל כל פנים זה עדיף משלא יברכו כלל. וצ"ע שהרי השעה"צ לקמן (סי' קצג ס"ק ג) כתב דבשמיעה בעיני דוקא שיבינו את הלשון שבה מברכים.

תשובות יש לשלוח לפקס 02-6540269 עד כ"ה טבת תשע"ו. בין השולחים תשובה נכונה תערך הגרלה על סט משנה ברורה מהדורת דרשו.

תשובות לחידודי שמעתתא גליון 38 כסלו תשע"ז

לגבי השאלה שנשאלה בעלון הקודם במה שכתב המשנ"ב בהקדמה לסי' קע"ח שלכתחילה אין לעקור ממקומו לכו"ע בכל גווי. וצ"ע דלהלן ס"ק ל"ד כתב ומשמע שכך דעתו שבתוספות ורא"ש משמע דאין להחמיר בזה רק כשיוצא על מנת להפליג.

ענו רבים ומהם הרב מרדכי מערבי, שבהקדמה כתב המשנ"ב הדין לכתחילה דאף דההלכה כרב חסדא שלא נתבטלה קביעותו מ"מ אין לעקור כתחילה, אכן בס"ק ל"ד, איירי בעיקר הדין שאין צריך להחמיר ולברך רק אם יוצא על מנת להפליג.

ויש שתירצו ומהם הרב אברהם הורביץ, שבהקדמה מדובר כשרוצה לצאת ולגמור לאכול במקום אחר וזה אסור לכתחילה שמא ישכח מלברך, אבל בס"ק ל"ד מדובר שרוצה לאחר זמן מועט לחזור למקום אכילתו ובזה לא חששו שישכח.

הזוכים בכרכי משנה ברורה

במדור לחידודי שמעתתא גליון 39

בסט משנה ברורה דרשו זכה:
הרב יוסף קליין מירושלים

בכרכי משנה ברורה זכו:
הרב לוי ליבס מארה"ב
והרב אברהם הורביץ מביתר עילית

נכנס אחד מקציני הרשעים אל המטבח, וכראותו את הבחור היהודי עובד במטבח, ולכן לא חסר לו דבר חרה לו הדבר, פנה אליו ברשעותו ובידו פטיש קטן

כל ימיו. בתוך כך פנה אליו יהודי שעמד בסמוך אליו ואמר לו, אמור נא שהינך בקי במלאכת הבישול והאפיה ורצונך להיות מעושי המלאכה במטבח המחנה, ואני כמו כן אגיד ששם רצוני לעבוד וכך אהיה אני לעזרך, וכך הווה, שניהם נתקבלו לעבודת המטבח.

כך היה לבחור היהודי מאכל ומשקה די מחסורו וסיפוקו בהרחבה בהיותו בבית המבשלים. באחד הימים נכנס אחד מקציני הרשעים אל המטבח וכראותו את הבחור היהודי עובד במטבח, ולכן לא חסר לו דבר חרה לו הדבר, פנה אליו ברשעותו ובידו פטיש קטן, ואמר לו הנה באם תוך שלוש שעות תצליח לחפור בור עמוק אזי תוכל להמשיך לעבוד בעבודתך זאת, אך באם לאו, תישלח לעבוד עבודת פרך עם שאר היהודים.

הבחור יצא החוצה, בידעו בבירור שאפילו אם יעבוד כמה ימים ברציפות בעמל ויזע רב לא יצליח לחפור את הבור, כיון שאין בידו כי אם פטיש קטן שאין בכוחו לפוצץ סלע, ולכן פנה שוב אל בוראו בתחינה, באמרו אבא כך כתוב בתורה, שמזונותי צריכים להיות לי מצויים בריווח גדול, תוך כדי תפילתו עבר שם כלי רכב עם חיילים רשעים שהחלו לזרוק על ראשו תפוחים ושאר ירקות בכדי לענותו, וכך משנסעו משם נשאר לידו ערימה גדולה של פירות וירקות. לא עבר זמן מועט ועבר שם רכב אחר ועליו חיילים רוסיים ששועבדו על ידי הנאצים ימ"ש, ואף להם לא הביאו הרשעים מאכלים כדי שביעה כי אם קומץ קטן ובראותם את כל השפע הרב לצד הבחור פנו אליו וביקשו מעמו מעט מכל אלה, אמר להם הבחור מי שיטה ידו לחפור לי כאן בור עמוק יקבל מהפירות, החיילים שהיו בעלי כוח ואף היו להם כלים המתאימים לכך נעמדו ברוב אונים ואמץ כוח והחלו לחפור במהרה בור עמוק ברצותם להזין נפשם מהפירות והירקות, וכך בתוך שעה קלה כבר היה הבור חפור, נתן להם הבחור את הפירות ושלחם לנפשם.

כעבור זמן מה בא הרשע לבדוק אם 'הצליח' לחפור הבור, והנה נוכח לדעת שבפחות מג' שעות סיים הבחור את המלאכה, נענה אותו רשע ואמר ידעתי גם ידעתי שאלוקיכם שומר עליכם ומגן בעדכם, אך לא ידעתי עד כמה...

בעיר הקודש והמקדש דר יהודי בא בימים, אשר סיפר מעשה נורא אשר בדידה היו עובדא. באותם ימים קודם עלה הכורת על אדמת אירופה, כשהיה סמוך להיכנסו לעול תורה ומצוות, הגיע הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין ז"ע לבית תלמודם לבחנם על הלימודים, והמנהג היה שלאחר שרב בישראל בוחן את צעירי הצאן היה מעניק איזה מתנה לכל התלמידים, אך הגר"מ שפירא לא הביא אז מתנות.

אי לכך משסיים לבחנם אמר להם, אעניק לכם כמתנה עצה וסגולה נפלאה שעל ידו תזכו לחיות את כל ימי חייכם בהשקט ושלווה, והאר"ך לבאר בפניהם בענין ברכת המזון ואת דבריו הנוראים של ה'חינוך' 'מקובל אני מרבותי ישמרם קל, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו'. והוסיף להביא את ה'באר היטב', בשם ה'ב"ח, אמאי לא מצינו את האות פ בברכת המזון, כי אות זו מרמזת על שצף וקצף וחרון אף, והזהיר לקרוא ברכת המזון בכונה ניצול מכל זה. ואכן בחור זה קיבל על עצמו להקפיד על ברכת המזון בכונה כראוי עד כדי מסירות נפש.

כעבור כמה שנים, והנה הגיעו הרשעים האחרים, כבשו את אדמת אירופה, והוליכו את היהודים אל עבר המחנות, וביניהם את הבחור הנ"ל, ודרכם היתה להפריד את הגיבורים ובעלי הכח לשלחם לעבודה, ואילו את הנשים והילדים והחלופים שלחו לעלות על מוקדה על קידוש שמו יתברך.

היהודי בעל העובדא היה אז בחור צעיר לימים, ובעמדו בתור עשה עצמו כגבוה יותר בעמדו על קצה אצבעותיו, וריחש בשפתיו כל העת, אבי שבשמים קיימתי את דברי ה'ב"ח וברכתי בכונה מרובה, קיים אף אתה את ההבטחה האמורה שלא ישלטו בי לא שצף לא קצף ולא חרון אף, ואכן בהגיע תורו הראהו הרשע באצבעו לפנות לצד ימין למקום אשר לעת עתה אין נשלחים למיתה כי אם לעבודה.

לאחר מכן העמידום שוב בתור לפני אחד מהרשעים בכדי לבחון כל אחד לאיזה מלאכה הוא מתאים, והוא שעדיין צעיר לימים היה עמד נרעד ונפחד בידעו שאינו מתאים לשום עבודה המפרכת את הגוף, וכך שוב בכה לפני צורו וקונו שבזכות שהקפיד על ברכת המזון בכונה ייזכר לו את ההבטחה הכתובה ב'חינוך' שיהיו מזונותיו לו בכבוד

מתוך 'באר הפרשה' - פרשת עקב.